

Een *dwarse doorsnede*. Er was een touw *dwars* over de weg gespannen. De *diagonaal* is een *dwarse* lijn.

's Avonds vallen de *zonnestrallen schuin*. Hij woont hier *schuin* over. Dit pad loopt *schuin* door het bos.

De muur is *scheef*. De tafel staat *scheef*. Deze schilderij hangt iets *scheef*.

415. DWEPER, GEESTDRIJVER.

Dweper is iemand die overspannen bewondering voor een ideaal koestert of een overspannen aanhanger van een idee en hier-voor blindelings ijvert; dit geldt in de eerste plaats de godsdienst, maar bij uitbreiding ook de politiek en de kunst.

Geestdrijver is een door geloofsijver of dweepzucht verblind persoon, die zijn godsdienstige begrippen ook met geweld aan anderen tracht op te dringen.

Zij geloven, dat Mohammed een *dweper* was, een man van een verhitte verbeelding.

Deze nieuwe *geestdrijvers* (de Herdopers) verspreiden zich in Holland, dat zij door gewelddaden verontrusten.

416. DWEPERIJ, DWEEPZUCHT, GEESTDRIJVERIJ.

Afdwalingen van de menselijke geest met betrekking tot het bovennatuurlijke.

Dweperij is een overdreven en onberedeneerde ingenomenheid met eigen begrippen ten opzichte van godsdienst, politiek, enz.

Dweepzucht is een sterke ingenomenheid met eigen godsdienstige begrippen, die men met geweld aan anderen poogt op te dringen. Geestdrijverij is een blinde geloofsijver, ofwel vurige dweepzucht, hetzij op het stuk van godsdienst, hetzij in andere opzichten.

In plaats van goddeloosheid dreigen bijgeloof en *dweperij* in de Verenigde Staten de overhand te nemen. *Dweperij* is geen redenering, maar hartstocht.

De *dweepzucht* was onder de Wederdopers hoe langer hoe feller geworden. De onzaalge landen, waar *dweepzucht* bovenkraait en 't staats-roer krijgt in handen. (LOOTS)

Altijd overhellende tot *geestdrijverij*, meende zij zich door hoger hand het te volgen levenspad te zien voorgeschreven.

417. ECHTGENOOT, EGA, GADE, WEDERHELFT, GEMAAL (GEMALIN).

Gehuwde man of vrouw.

Echtgenoot is de gewone benaming, maar in de spreektaal ongebruikelijk.

Ega, eigenlijk gelijke, wordt thans hoofdzakelijk in schertsende stijl gebruikt.

Gade wordt gebruikt in de hogere en dichterlijke stijl, of met schertsende deftigheid.

Wederhelft beschouwt de man of de vrouw als de helft, die bij de andere behoort om samen een geheel, een paar uit te maken.

Gemaal (gemalin) wordt vooral gebruikt van vorsten en andere hooggeplaatste personen.

De *echtgenoten* zijn elkander wederkerig getrouwheid, hulp en bijstand verschuldigd. (B. W.) Nooit was een hard woord tussen haar en haar *echtgenoot* zaliger gevallen. (SEGRS)

De goede *ega* begreep juist niet al te veel van deze ontboezemingen. De zuster zijner *ega*, de oudste, het hoofd der familie, is men alle eerbied verschuldigd.

Maar zie mijn *Gade* en Telg met zeegnende ogen aan! (BILDERDIJK)

Maar 't graf ontnam haar *gade* en kroost.

En eiste heur verlatenheid. (v. ZEGGELEN)

Hij had iets voor zijn *wederhelft* meegebracht.

Eindelijk beloofde Fertia dat, ingeval de Infante tot koningin werd uitgeroepen, haar vader haar een *gemaal* zou kiezen uit de Franse adel.

418. EDELAARDIG, EDELMOEDIG, GROOTMOEDIG.

Edelaardig, edel van aard, wordt weinig in gewone stijl gebruikt.

Edelmoedig is edel van gemoed, met een sterk ontwikkeld gevoel van eer.

Grootmoedig, getuigend van een onbaatzuchtige, zelfverloochenende of zelfopofferende gezindheid.

Kan een aanzienlijke vrouw zich *edelaardiger* wreken op hare medeburgers, die haar niet ten huwelijk vroegen?

Iemand *edelmoedig* vergeven. De gedurige en niet altijd *edelmoedige*, dikwijls onrechtvaardige aanvallen der dagbladen van de oppositie.

De overwinnaar was *grootmoedig* en liet de gevangene leven. Hij schonk haar *grootmoedig* vergiffenis.

419. EENS, EENDRACHTIG, EENPARIG, EENSGEZIND, EENSTEMMIG.

Overeenstemmend in mening of handelingen.

Eens drukt uit, dat twee of meer personen in gevoelen of mening overeenstemmen.

Eendrachtig betekent dat men zonder geschillen samenwerkt of samenleeft.

Eenparig duidt aan, dat twee of meer personen op dezelfde wijze en gezamenlijk voor hetzelfde doel werkzaam zijn.

Eensgezind betekent: tot hetzelfde gezind, van dezelfde neigingen, naar hetzelfde strevend, in goede verstandhouding samenwerkend.

Eenstemmig zijn zij, die hetzelfde willen en dit ook zeggen of te kennen geven.

Dat, ofschoon gij vele dingen een weinig anders inziet dan ik, wij evenwel in de grondzaken eens zijn. Men is het er eens over, dat die jeugdige D. een mooie carrière zal maken.

Bloheid en onhandigheid hadden in een schoon, *eendrachtig* en zusterlijk verbond hem tot een verteder van alle vormen en bespitter van alle beleefdheden gemaakt. De zucht om de welvaart en de roem van het ene en *eendrachtige* gezin te verhogen.

Eenparig zoudt gij zijn, om de bewondering uit te drukken, die gij en wij hem toedroegen. Met *eenparige* stemmen een besluit nemen.

Zij spraken zacht, met dromerige stemmen en met lange pozen van *eensgezinde* stilte. Personen, die bij het voorlopig onderzoek *eensgezind* waren in hun oordeel over die punten.

Eenstemmig werd hiertoe besloten. Dat de anders zo verscheidene talenten, welke hem hier omringen, *eenstemmig* zijn in de lof zijner heusheid.

420. EENVOUD, EENVOUDIGHEID.

Eenvoud is het kenmerk van datgene wat niet op kunstige wijze samengesteld, ingewikkeld of opgesmukt is. Het is het tegendeel van gekunsteldheid.

Synoniemen

VOORBERICHT

Synoniemen zijn niet alleen gelijkbetekenende woorden, die elkaar volkomen dekken en dan ook in alle omstandigheden onverschillig kunnen gebruikt worden, maar vooral zinverwante woorden, d. w. z. woorden die veel overeenkomst hebben in de betekenis, die ook wel een hoofdbegrip met elkander gemeen hebben, maar die zich toch door een grotere of kleinere wijziging der betekenis onderscheiden, zodat men niet het ene woord voor het andere kan gebruiken.

Slechts zelden drukken twee woorden volkomen dezelfde gedachte uit en men zal dus begrijpen, dat de kennis van de synoniemen een belangrijk onderdeel vormt van de taalstudie, met het oog op het juist en van pas gebruiken van de woorden.

Nochtans zijn in onze taal slechts weinig werken hierover verschenen. De belangrijkste uitgaven op dit gebied waren het thans verouderde « Woordenboek der Nederlandsche Synoniemen » door Weiland en Landré ('s Gravenhage, 1821) en het « Handwoordenboek van Nederlandsche synoniemen » door J. Hendriks (Tiel, 1883), dat beknopt maar duidelijk een groot aantal synoniemen behandelt.

Bij de samenstelling van dit werk hebben wij dit laatste dan ook vaak geraadpleegd, evenals het groot Nederlands Woordenboek door de Vries en te Winkel, dat de juiste betekenis der woorden in al hun schakeringen weergeeft.

Wij zijn er ons wel van bewust, dat een werk als dit onvolledig en onvolmaakt is, maar hopen toch eenmaal de volledigheid te benaderen. Daarom doen wij een beroep op de gebruikers van dit werk, om ons hun opmerkingen te willen medelen, opdat in een latere druk eventuele aanvullingen en verbeteringen kunnen opgenomen worden.

J. CAUBERGHE

nederlandse taalschat

NEDERLANDSE TAALSCHAT

SPREEKWOORDEN
SPREEKWIJZEN
SYNONIEMEN
CITATEN

BREPOLS

BREPOLS

